

ȘTEFAN CEL MARE ȘI VRANCEA. LEGENDĂ ȘI ADEVĂR

Aurel NICODEI

1 I. Ursu, *Ștefan cel Mare, domn al Moldovei dela 12 Aprilie 1457 până la 2 Iulie 1504*, Institutul de Arte Grafice „Antonescu”, București, 1925, p.277

2 *Ibidem*, p.438

3 *Istoria Românilor*, vol. II, Editura Academiei R.P.R., București, 1962, p.502

4 Grigore Ureche, *Letopisetul Țării Moldovei*, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, București, 1958, p.96

5 N. Stoicescu, *Cronica evenimentelor istorice din Eparhia Buzăului*, în **Spiritualitate și istorie la Întorsura Carpaților**, vol.I, Buzău, 1983, p.127

6 C. C. Giurescu, *Despre lupta de la Soci în Studii și materiale de istorie medie*, IV, 1960, p.424-430

În anul 1504, luna iulie, ziua a 2-a, marți în ceasul al patrulea din zi s-a mutat la lăcașul cel veșnic¹ cel ce fusese Ștefan Voievod, Domn al Țării Moldovei. Moartea pune capăt uneia dintre cele mai lungi și pline de realizări domnii ale Moldovei. Ștefan *bărbat glorios și victorios*, care învinsese *toți regii vecini*² părăsește această viață și trece în rândul nemuritorilor. Spiritul lui dăinuie peste veacuri în inimile și conștiința noastră, a românilor. Cinci secole în care istoria și legenda au păstrat imaginea uneia dintre cele mai mari personalități ale Evului mediu românesc.

Domn al Moldovei între 1457-1504, Ștefan, numit „Cel Mare” de contemporanul său regele Poloniei Sigismund I, este un simbol al perenității civilizației românești la confluența a două mari arii culturale: „Occidentul” și „Orientul”, „creștinătatea” și „păgânitatea”.

Activitatea marcantă a domnului și-a pus amprenta și asupra zonei județului Vrancea. Cu toate că prezența domnului în acest teritoriu este puțin reliefată de izvoarele istorice, memoria colectivă a transpus în legendă figura acestuia dându-i rolul de fondator și garant al proprietății în Țara Vrancei.

În cele ce urmează vom încerca să punem față în față cele două aspecte: pe de o parte, ce informații ne dau documentele epocii, iar pe de altă parte, ce consemnează tradiția locală.

Documentele vremii consemnează activitatea domnului legată de politica externă a Moldovei. Aceasta vine în prima linie a ofensivei otomane. Țara Românească intrase

deja în sfera de influență a Imperiului Otoman. Domnul Țării Românești Radu cel Frumos (domnește între 1462-1474 și cu intermitențe până în 1475) devine vasal Porții, subordonându-se scopului politicii de expansiune a acesteia.

Scopul politicii lui Ștefan era acela de a scoate Țara Românească de sub influența otomană pentru a-și asigura liniștea țării sale. În acest context, sudul Moldovei, implicit zona județului Vrancea, devine zonă de conflict între Moldova, pe de o parte, și Țara Românească aliată cu Imperiul Otoman, pe de altă parte.

Conflictul dintre cele două țări vecine devine iminent în preajma anului 1470. Radu cel Frumos pregătește un atac împotriva Moldovei. Aflând aceasta, Ștefan, convins de faptul că cea mai bună apărare este atacul, organizează în februarie 1470 o campanie militară care se finalizează cu incendierea Brăilei și a Orașului de Floci.³

Ca răspuns la această acțiune, Radu cel Frumos organizează o campanie militară împotriva Moldovei în primăvara anului următor. Și de această dată, Ștefan cel Mare preîntâmpină acțiunea vecinului său și *ca un leu gata spre vânatu, de sârgu s-au pornit și la Soci le-au ieșit înainte*⁴. Astfel, la 7 martie 1471, Ștefan cel Mare obține o mare victorie asupra unui domn supus Porții.⁵

Localizarea luptei de la Soci, făcută de istoricul C. C. Giurescu în fostul județ Râmnicu-Sărat, în apropierea graniței cu Moldova⁶, duce la ideea că este prima prezență sigură a domnului Moldovei în zona județului Vrancea.

Deși victorios în luptele împotriva lui Radu cel Frumos, Ștefan cel Mare reușește abia în noiembrie 1473 în urma luptei de la Cursul Apei să-l înlăture de la domnie și să-l impună domn pe Laiotă Basarab. Locul luptei nu este identificat sigur, dar prezența domnului Ștefan la Milcov este consemnată de cronică: *au sositu Ștefan vodă la margine, noemvrie 8 zile, au împărțitu steagurile oștii sale pre Milcov...*⁷

Acțiunile antiotomane ale lui Ștefan nu rămân fără urmă. Imperiul Otoman organizează campanii de pedepsire. Prima, în iarna anului 1475, este stopată de Ștefan cel Mare în urma celebrei victorii de la Vaslui.

Turcii revin obținând de data asta victoria de la Războieni (1476).

De acest episod este legată legenda babei Vrâncioaia, deși nici un document istoric nu amintește de prezența în Vrancea în această perioadă a domnului Moldovei. Iată ce consemnează tradiția locală⁸: rămas singur după înfrângerea de la Războieni-Valea Albă, Ștefan cel Mare se retrage în munții Vrancei în căutare de ostași. Ajungând pe dealul Dumbrava (comuna Bârsești) găsește casa unei bătrâne, Tudora Vrâncioaia. Aceasta, aflând că turcii au învins și că domnitorul are nevoie de ostași, își oferă cei șapte feciori ca ajutor.

*-Iacată-mi feciorii, măria ta”!
Aista-i Bodea, istălalt Spinea, celălalt
Negrilă; apoi Bârsan, Spulber, Nistor
și cu Pavel... Sunt șapte frați ca șapte
smei.*⁹

Cu ajutorul oastei nou formate, Ștefan transformă înfrângerea în victorie, urmărind trupele turcești care se împrăștiaseră în Moldova după pradă și le alungă din Țară. În urma victoriei, spune legenda, Ștefan are grijă să răsplătească pe feciorii babei Vrâncioaia. *...Sunteți șapte frați, iar în Vrancea se află șapte munți. Ai voștri să fie pentru totdeauna...*¹⁰.

Tradiția vrâncenilor îl consideră pe Ștefan cel Mare fondator al dreptului de proprietate al vrâncenilor asupra munților Vrancei printr-un „uric al Vrancei”. Uric pe care Ștefan îl dă vrâncenilor ca recompensă pentru ajutorul acordat în luptele cu turcii. *Pentru că ați slujit cu atâta râvnă, credință și curaj Țara Moldovei și stăpânul ei, am venit aici ca să întăresc cu izvod de trainică legătura făgăduiala ce v-am făcut prin viu grai. Logofătul de lângă el scoase un sul pe care Vodă luându-l, îl desfăcu în fața tuturor, cei din jur privind cu uimire pergamentul din piele de vițel scris cu slove aurite... și cu iscălitura voievodului de care atârna o sfoară de mătase cu pecetea domnească....*¹¹

În munții Vrancei există chiar o stâncă cu denumirea de „chiatră scrisă” sau „masa lui Vodă”¹², unde tradiția consemnează locul de întâlnire cu plăieșii Vrancei

Aceste legende, neconfirmate de documentele cunoscute, scot în evidență ecoul pe care l-a avut personalitatea domnului Ștefan cel Mare asupra locuitorilor Țării Vrancei.

Trecând de la tradiție la documente reale, istoriografia evidențiază rolul important pe care l-a avut între anii 1469-1484 rezolvarea problemei stabilirii graniței între Moldova și Țara Românească.¹³

Ocupându-se de documentele Vrancei, judecătorul Aurel V. Sava publică două documente regist din 20 iunie 1443 și 8 august 1445 din timpul lui Ștefan, fiul lui Alexandru cel Bun, domn al Moldovei între 1442-1447, care fac referire la ținutul Vrancei.¹⁴ Informațiile cuprinse în aceste documente nu sunt confirmate și de alte surse, autorul îndoindu-se de veridicitatea lor.¹⁵

„Așa zisul uric al vrâncenilor”¹⁶, document citit în anul 1883 de Episcopul Melchisedec și publicat în „Notițele” sale¹⁷, este un document prezentat de către un preot din Vrancea

7 Grigore Ureche, *op. cit.*, p.97

8 Simion Hârnea, *Locuri și legende vrâncene*, Editura Sport - Turism, București, 1979, p. 49-74

9 *Ibidem*, p.53

10 *Ibidem*, p.55

11 *Ibidem*, p.73

12 *Ibidem*, p.74

13 Radu Rosetti,

Hotarele Moldaviei la Sud, supt Ștefan cel Mare, în

Revista istorică, anul X, nr.7-9, iulie-sept., 1924,

p.186-190;

C.Constantinescu -Mircești,

I.Dragomirescu,

Hotarul dintre

Moldova și Țara

Românească, în

Studii și

articole de

istorie, VI,

1964, p.71-85

14 Aurel V.

Sava,

Documente

putnene, I,

Vrancea.

Odobești.

Câmpuri,

Tipografia

Cartea Putnei,

Focșani, 1929,

p.1

15 *Ibidem*, p.2

16 *Ibidem*, p.1,

nota 7

17 Melchisedec,

Episcopul

Romanului,

Notițe istorice și

arheologice

adunate de pe la

48 monastiri și

Biserici antice

din Moldova,

Tipografia

Cărților

Bisericești,

București, 1885,

p.97-101

- 18 Aurel V. Sava, *op. cit.*, p.3
- 19 *Ibidem*, p.189-192
- 20 *Ibidem*, p.192
- 21 *Ibidem*, p.186-198
- 22 Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, Editura Cartea Românească, București, 1923, p.149-150
- 23 Grigore Ureche, *op. cit.*, p.106
- 24 *Ibidem*, p.101

ca aparținând vrâncenilor, care apare abia în anul 1832 într-un proces dintre răzeșii de pe valea Milcovului și mănăstirea Mera. Este, în mod cert, un fals folosit în fața justiției pentru a justifica dreptul de proprietate al răzeșilor, fiind cumpărat în timpul procesului dintre vrânceni și boierul Iordache Roset Roznovanul pe la începutul secolului al XIX-lea de la un locuitor al Romanului.¹⁸ Ca documente din timpul domniei lui Ștefan cel Mare se fac referiri la uricele din 1487, 1494¹⁹ și 1502²⁰. Aceste documente sunt amintite în Anafora din ianuarie 1817 a Obștei Adunări a Moldovei ce confirmă dreptatea vrâncenilor în procesul avut cu boierul Iordache Roset care dorea să impună boierescul locuitorilor Vrancei²¹. Dincolo de dreptatea răzeșilor vrânceni, documentele la care fac ei referire nu au nici o confirmare din altă sursă.

Este cel mai probabil că legenda despre uricul dat de Ștefan cel Mare fiilor babei Vrâncioaia își are originea în această epocă de început a modernizării instituțiilor statale ale Moldovei, care, inevitabil, venea și cu generalizarea impozitării, lucru de neacceptat pentru Țara Vrancei recunoscută ca zonă „independentă” administrativ față de domnie și cu atât mai mult față de boieri.²²

Documentele consemnează expediții ale moldovenilor lui Ștefan în Țara Românească în toamna anului 1477 și în vara anului 1481. Sunt ocazii probabile ca Ștefan cel Mare să fi trecut prin ținuturile județului Vrancea. Aceste campanii militare se finalizează în martie 1482 când Ștefan Vodă cucerea cetatea Crăciuna cu tot ținutul ce să chiamă ținutul Putnii și l-au lipit de Moldova și au pus pârcălabii săi, pre Vâlcea și pre Ivanco²³.

Mai mult Misail Călugărul, într-o relatare ceva mai târzie relatează că Ștefan strânge oștile toate aducând și

pre mulți den boierii Țării Românești și alte capete, oameni de frunte, acolo au pus pre ai săi boieri și oameni de cinste de au vorovit și s-au tocmit de au despărțit den Milcovul cel Mare o parte de pârâu, ce vine pre lângă Odobești și trece de dă într-apa Putnii. Și până astăzi este hotarul Țării Moldovei și a Țării Românești acel pârâu ce se desparte den Milcovul cel Mare²⁴.

Acest hotar stabilit de Ștefan cel Mare în 1482 prin care un braț desprins din Milcov desparte cele două orașe de mai târziu, Focșanii Munteni și Focșanii Moldovei, va fi neschimbat și respectat până la Unirea Principatelor din 1859.

Deși neconfirmate de izvoare contemporane, evenimentele notate de Misail Călugărul sunt confirmate de poziția adoptată de Ștefan cel Mare. Luptele cu Țara Românească încețază, Vlad Călugărul (1481, 1482-1495) este acceptat ca domn vecin. Mai mult, în 1487, Ștefan cel Mare încheie pace cu turcii, plătind tribut acestora.

Cu acest episod se încheie și seria prezențelor lui Ștefan cel Mare în zona de graniță cu Țara Românească, atenția domnului îndreptându-se spre vecinii din vest și din nord - regatele ungar și polon.

Trecerea anilor nu a estompat cu nimic în memoria colectivă a vrâncenilor rolul deținut de Ștefan cel Mare în propășirea Moldovei și, implicit, a Țării Vrancei.

La comemorarea a 400 de ani de la moartea domnului, vrâncenii i-au ridicat un monument pe dealul Bârseștilor. Obeliscul, încununat de crucea credinței creștine, omagiază personalitatea domnului: „Ștefan cel Mare voievodul Moldovei dupe 400 ani de la moartea sa. Prinos de admirație și de recunoștință din partea vrâncenilor în 2 iulie 1904” este inscripționat pe o latură a monumentului.

Ceva mai departe de monument pe șoseaua Bârsești-Tulnici, „la Arini”, se află o îngrămadire de pietre despre care localnicii spun că sunt ruinele casei babei Vrâncioaia.²⁵

În satul Voloșcani din comuna Vidra considerată „poarta Vrancei”, la o răscruce de drumuri, locuitorii au ridicat în anul 1992 o cruce din mozaic în locul uneia de lemn construită în anul 1937 în memoria domnitorului Ștefan cel Mare. Mai mult, se

consideră că aceasta marchează drumul lui Ștefan spre Bârsești unde s-a întâlnit cu baba Vrâncioaia.²⁶

În același spirit autoritățile orașului Focșani au ridicat un bust al lui Ștefan cel Mare în anul 1994 în apropierea fostei granițe dintre cele două Principate, iar cele din comuna Vidra ridică în anul 1997 un bust al domnului în centrul localității.

Adevăr sau legendă? Greu de delimitat. Spiritul marelui domn cutreieră încă munții Vrancei.

25 Informație dată de Ionica Stan, 64 de ani, locuitor al Bârseștiului, în anul 1994

26 Informație dată de Ion Crăciun, preot paroh în Voloșcani, în anul 1994

ABSTRACT

The activity of the Moldavian prince Steven the Great is bonded to the area of Vrancea County through the battles fought in this zone for the establishment of the border line between Walachia and Moldavia. This objective was achieved in 1482 when the frontier was set on the Milcov River, border which would last until the administrative union of the two historical provinces in 1862.

The legend of Tudora Vrâncioaia who, after Moldavians' defeat against the Turks at Războieni (1476), offered her seven sons to help Steven the Great with his warfare has not had yet confirmed by historical sources. However, the collective thinking preserved Steven the Great's image as the founder of property rights and privileges for Vrancea Country's community over Vrancea's Mountains.